

Isparta Halkının İnkılaplara Bakışı (1923-1936)

Isparta People's View on Reforms (1923-1936)

Araştırma Makalesi – Research Article

Ayşegül ŞENTÜRK YİĞİT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih Bölümü, aysegulsenturk@sdu.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-1072-0592

Öz

Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından millî birlik ve beraberliğin sağlanması, yeni bir toplum yapısı oluşturulması ve Türk milletinin çağdaş bir toplum haline getirilebilmesi amacıyla inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Millî unsurlarla, milletleşme ve çağdaşlaşma hedefi ile Atatürk önderliğinde yapılan inkılapların siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda başlattığı değişim, toplumu oldukça etkilemiştir. Bu çalışmada toplumun millî iradesine, millî şuuruna ve çağdaş standartlara kavuşmasında etkili olan cumhuriyet, harf inkılabı, soyadı kanunu ve ölçü alanındaki inkılapların Isparta halkındaki yansımaları değerlendirilmiştir. Millî tarihin öğretilmesine katkı yapması ve yerel topluluğun belirli yönlerinin incelenmesini sağlaması açısından Isparta ili özelinde yapılan bu çalışmada, yeni müesseselerin ve yeni fikirlerin toplumda benimsenmesinde yardımcı olan basından yararlanılmıştır. Sonuçta Isparta halkının inkılapların getirdiği değişime kolayca uyum sağladığı ve bunları yaşamının bir parçası hâline getirdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Isparta, inkılap, milletleşme, çağdaşlaşma.

Abstract

After the National Struggle ended in victory, reforms were implemented under Atatürk's leadership to achieve national unity and solidarity, create a new social structure, and transform the Turkish nation into a modern society. These reforms initiated significant changes in the political, social, cultural, and economic spheres, greatly influencing society. This study evaluates the reflections of the Republic, the alphabet reform, the surname law, and the measurement reforms on the people of Isparta, examining their contributions to the nation's will, national consciousness, and adoption of contemporary standards. By contributing to the teaching of national history and examining specific aspects of the local community, this study conducted in Isparta province utilized the press as a means to facilitate the acceptance of new institutions and ideas. As a result, it can be said that the people of Isparta easily adapted to the changes brought about by these reforms and incorporated them into their daily lives.

Keywords: Isparta, reform, nationalization, modernization.

Giriş

Emperyalist devletlerin sömürgecilik hırsıyla başlayan I. Dünya savaşı, İttifak devletlerinin mağlubiyetiyle sonuçlanmış, savaş devam ederken Osmanlı topraklarını gizlice paylaşan Müttefikler, bu paylaşımı hayata geçirmek üzere savaş sonunda Osmanlı devleti ile Mondros Ateşkesini imzalamışlar ve böylece Anadolu'da işgaller başlamıştır. Özellikle İzmir'in işgali ve ateşkese aykırı uygulamalar bir Milli Mücadele vermenin gerekliliğini ortaya koymuş, Atatürk'ün Samsun'a çıkışıyla başlayan Anadolu ihtilali, Amasya genelgesi ile yeni bir Türk devletinin kurulmakta olduğunun sinyallerini vermiş, İnönü, Sakarya ve Büyük Taarruzla Milli Mücadele zafere ulaşmıştır. Yeni Türk devletinin kurucuları, zaferden hemen sonra yeni Türkiye'yi dünyaya

resmen tanıtacak olan bir antlaşmayı bir an önce imzalamak istemiştir. Bunun sebebi dışarıda emperyalistlere karşı verilen ve zafere ulaşan mücadelenin bir barış antlaşmasıyla bir an önce pekişmesidir. Çünkü verilecek asıl mücadele içeride, Türk toplumunu geri bırakmış müesseselere karşı olacaktır. Gerek egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu anlayışının yerleşmesi gerekse de Türk toplumunu her bakımdan çağdaş bir millet haline getirebilmek için hızla inkılap hareketleri başlatılmış, inkılaplar ile milletleşme ve çağdaşlaşma amacıyla yeni bir toplum ve insan tipi oluşturmak hedeflenmiştir. Bu çalışmada Cumhuriyet rejimi ve 1928-1936 yılları arası gerçekleştirilen harf inkılabı, ölçülerdeki değişiklikler ve Soyadı Kanunu'na Isparta halkının bakışı ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada ele alındığı dönem ve düşünceler açısından aynı tarihe denk gelmesi nedeniyle özgün ve birincil kaynak olarak görülen, resmi görüşü aktarırken, siyasal ve toplumsal görüşleri de kaydeden, yeni müesseselerin ve yeni fikirlerin toplumda benimsenmesine katkı sağlayan gazetelerden¹ yararlanılmıştır. Bu noktada ana kaynak olarak, 4 Nisan 1923'te kurulan Isparta gazetesi² ile 1934'te yayım hayatına başlayan Isparta Halkevi Mecmuası Ün Dergisi'nden faydalanılmıştır³. Ayrıca çalışmada konuyla alakalı inceleme eserlere de yer verilmiştir.

Milli Mücadelede Isparta

Mondros Ateşkesi sonrası işgaller karşısında İstanbul Hükümeti tepkisiz kalırken, halktan gücünü alan Kuvayı Milliye düşmanla savaşmış, pek çok yerde aydınların da desteğiyle mitingler ve protestolar tertiplenmiştir. Ayrıca bölge bölge işgallere karşı müdafaa ve muhafaza cemiyetleri kurulmaya başlanmıştır. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlar tarafından işgali sonrası, işgallere karşı verilen tepkiler artmış, tüm Anadolu halkında olduğu gibi bu işgal Isparta halkında da tepkiye neden olmuştur. İşgallere karşı Isparta'da mitingler tertiplenmiş, bunları daha sonra ilçelerde düzenlenen mitingler takip etmiştir. Nitekim işgalin olduğu gün Yalvaç halkı Sadaret Makamına gönderdiği bir telgrafla işgali protesto etmiş, Keçiözü ilçesi de tepkisini göstermekte gecikmemiştir. Isparta'nın diğer ilçeleri de işgale tepki gösterirken, Milli mücadelede Isparta'da teşkilatlanmayı sağlamış olan Tahirpaşazade Hafız İbrahim Bey (Demiralay) tarafından 18 Mayıs'ta kendi nahiyesi olan Gelendost Afşar'da bir toplantı tertiplenmiştir. Toplantıda "*İzmir'in işgalinin İstanbul Hükümetinin siyaset masası değil, ancak Türkün kendi kuvvet ve silahının halledeceği*" sonucuna varılmıştır⁴.

Haksız işgallere karşı tepki göstermek ve milli bilinci uyandırmak amacıyla önce basın yoluyla sonra da silahlı mücadele veren milli cemiyetlerden biri de Isparta'da Akkaşzade Süleyman Turgut Bey'in başkanı olduğu Gençler Yükselme Cemiyeti olarak kurulmuştur. Diğeri ise Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin temelini oluşturan ve Hafız İbrahim Bey'in kurduğu Cemiyet-i İlmiye (Isparta Milli Müdafaa-i Vataniye Heyeti) dir⁵. Başkan İbrahim Bey, halkı Isparta bünyesinde teşkilatlanmaya davet etmiş, 2. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın da etkisiyle teşkilatlanma hız kazanmıştır. 23 Nisan 1920'de TBMM açıldığında Isparta'da Hafız İbrahim Efendi (Demiralay), Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi (Özdamar) ve Mehmet Nadir Efendi (Süldür), Uluborlu'dan Hacı Tahir Bey (Mehmet Tahir Kucur) ve Yalvaç'tan Remzi Bey (İsmail Remzi Berkün) 10 Nisan'da Ankara'ya ulaşmak üzere⁶ Isparta milletvekilleri olarak yola çıkmışlar,

¹Tosh,1997:33.

² Haftanın Çarşamba günleri çıkan ve adı resmi Cumhuriyetçi Vilayet Gazetesi Isparta iken, gazetenin yönetimi 621. Sayısından itibaren (5 Haziran 1935) Halkevine geçince adı da Cumhuriyetçi Isparta olarak değişmiştir. Fehmi Aksu, "Isparta Gazetesi ve Bir Ödev", *Isparta*, 5 Haziran 1935. İlk sayısı, 2 Haziran 1937'de Gazetemiz başlıklı yazıda 4 Nisan 1923 olarak gösterilen gazetenin, ulaşılabildiğimiz ilk sayısı 3 Kasım 1923 tarihlidir.

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nin 12. Maddesi gereğince Halkevi dergilerini çıkarma görevi, dil ve edebiyat koluna bırakılmıştır. Kaş, 2007:33. Isparta Halkevine dönemin Ispartalı önemli aydınları (Kemal Ünal Turan, Fehmi Aksu, Naci Kum, Hilmi Dilmen, Nazım Örensun, Necmi Sarı) hizmet etmiş, Ün'de yazdıkları yazılarıyla Isparta'nın sosyal, kültürel, ekonomik, demografik, eğitim gibi alanlarda o yıllardaki Isparta hakkında önemli bilgiler vermişlerdir. Isparta'da, Isparta Gazetesi ve Ün Dergisi'nin yanı sıra Gülyurdu, Doğan gazeteleri ve Enerji Dergisinin yayınlandığı bilgisi var ise de bu dergi ve gazeteler yayın hayatına devam edememiştir. Ün, Sayı 42, Cilt 4, 1942, s.650.

⁴ Turgut, 2000:41.

⁵ Babacan, 2009:IV.

⁶ Kodaman-Babacan, 1998:22.

Osmanlı Mebusan Meclisi'nin dağıtılması sonrası Malta'ya sürgün edilen eski milletvekili Mersinli Cemal Paşa da Malta dönüşü meclis çalışmalarına katılmıştır⁷.

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla Türk milletinin yaşamında yeni bir dönem başlamış, halkın temsilcilerinden oluşan meclisin üstünde hiçbir güç olmadığı ifade edilmiş, bu güç, bir yandan Anadolu'yu düşman işgalinden kurtarmak için geceli gündüzlü çalışırken, bir yandan da devlet ve toplum yaşamında belirleyici olan temel yasaları yapmıştır. 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu kabul edilmiş, 1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılmasıyla da yeni rejimin ilanı sürecinde önemli bir adım daha atılmıştır. Milli Mücadeleyi zafere ulaştıran I. TBMM, 1923 Nisanında seçimlere gitmiş ve II. TBMM faaliyetlerine başlamıştır. Askeri zaferi Lozan Antlaşması ile taçlandırarak işe başlayan yeni meclis daha sonra da adı konmamış olmakla birlikte 1920'den beri fiilen uygulanan Cumhuriyeti, 29 Ekim 1923'te ilan etmiştir. 18 Haziran 1920'de TBMM'nin aldığı kararla bağımsız bir sancak haline getirilmiş olan Isparta, cumhuriyetin ilanı sonrası bu ad verilerek il olmuştur⁸.

Isparta Halkının İnkılaplara Bakışı

Cumhuriyet

Cumhuriyetin ilk yılları Atatürk önderliğinde Türkiye'deki sosyal ve kültürel değişimin hız kazandığı dönemdir. Osmanlıdan kalan kozmopolit yapıyı milli unsurlarla değiştirerek milletleşme ve çağdaşlaşmayı amaçlayan inkılaplar yapılmış, bu inkılaplar toplumu etkilemiştir. Milli Mücadele ile istiklalini ve kimliğini kurtaran Türk milletine cumhuriyetin ilanıyla siyasi şahsiyeti kazandırılmıştır⁹. Atatürk yaptığı konuşmalardan birinde cumhuriyeti şöyle tanımlamıştır: *“Bağımsızlık, milletleşmek ve zaferin temellerinden doğup yükselen Cumhuriyet, dört yıl içinde yılmayan bir düzenleme ve geliştirme ile ne denli sağlam temellere oturtulmuş ve aziz Türk milletinin nasıl candan aradığı bir devlet biçimi olduğunu ortaya koydu ve kanıtladı”, “Cumhuriyetin içte ve dışta siyasası gelecekte de haysiyet, güç ve dürüstlikle Türk milletinin yeteneklerini onun refah ve gelişmesi yoluna yöneltmek ve toplamakla seçkinlik kazanacaktır”*¹⁰. Cumhuriyetin ilanıyla başlayan siyasi inkılapların yanı sıra gerek yeni rejimin halkta yerleşmesi gerekse de milli kültürü belirgin, modern bir toplum ve insan tipi oluşturmak üzere pek çok alanda inkılap yapılmıştır. Cumhuriyetin kurucuları rejimin ve inkılapların halk tarafından benimsenmesi için bir taraftan resmi ve gayri resmi kanallardan bilgi sağlamada, kamuoyu oluşturabilme ve onu etkilemede, aynı zamanda kendi zamanlarında siyasi ve toplumsal görüşleri kaydetmede önemli bir rolü olan basından faydalanmış, Cumhuriyet'in toplumu kendi değerleri çerçevesinde eğitmek amacıyla giriştiği bir dizi eğitim öğretim faaliyeti arasında basın aracılığıyla yayınlar yapılmıştır. 1923'te yayın hayatına başlayan Isparta gazetesi ilk planda kanunları, tüzükleri, genelgeleri yaymak görevini üstlenmiş, yerel haberlerin dışında Ulus gazetesinden alıntılar yaparak ülkenin genel ahvali hakkında bilgi verirken, önemli isimlerin değerli yazılarını da sütunlarına taşıyarak okuyucusuyla paylaşmıştır. Gazete 5 Haziran 1935'ten itibaren halkevinin yönetimine geçmiş, sorumlu müdürü ve başyazarı Mehmet Ali Tütüncü'nün¹¹ emekli olması sonrası yeni bir başyazarla yoluna devam etmemiş, ilk sayfasında Ispartalı meslek sahibi farklı isimler ve Isparta milletvekillerinin yazıları yayımlanmıştır.

İnkılapların halk tarafından benimsenmesinde bir taraftan basından yararlanılırken diğer taraftan da Halkevleri ve Halkodaları açılmıştır. Halkevleri, Türk ocaklarının oluşturduğu temel üzerine kurulmuş, toplum yaşamına kazandırılmak istenen yeniliklerin, yeni değerlerin toplumda

⁷ Demirel,2017:73.

⁸ 1891'de adı Hamidabat olan Isparta, 1916'da Burdur'la beraber Konya vilayet merkez sancağına bağlanmış, daha sonra müstakil bir il olmuştur. Turgut, 2000:58, *BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30.18.1.1, Isparta Valiliği, 1973:11.*

⁹ Kodaman, 1999:81.

¹⁰ İnan, 1999:240.

¹¹ *Isparta*, 22 Nisan 1936, “Mehmet Ali Tütüncü öldü” başlıklı yazısında Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Isparta'nın önemli bir değerini kaybettiğini yazmıştır. Dağlıoğlu, Tütüncü'yü Isparta'nın yakın tarihini çok iyi bilen, iyi şiir yazar, okuduğunu iyi anlayan, hafızası sağlam, kalbi temiz bir insan olarak tanımlamıştır. Verdiği bilgilere göre Tütüncü, yıllarca maliye dairelerinde çalışmış, muhasebeciliklerle Arabistan çöllerinde dolaşmış, emekli olduktan sonra meclisi umumi azalığı yapmış ve gazete başyazarı olmuştur.

yayılması, yerleşmesi cumhuriyet yönetiminin dünya görüşünün aydınlar ve mahalli önderler aracılığıyla halka götürülmesinde okul dışı önemli kültür merkezleri olmuşlardır¹². Isparta Halkevi de 24 Şubat 1933'te kurulmuş, kapatıldığı tarih olan 1951 yılına kadar verimli bir çalışma hayatı içinde olmuş, 1934'ten itibaren de Ün Dergisini yayın hayatına kazandırmıştır. Halkevleri dokuz kol halinde düzenlenmiştir. Bunlar: Dil ve edebiyat şubesi, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri, kütüphane ve neşriyat, köycülük ile müze ve sergi¹³. Her kolun ayrı görevleri olmakla birlikte, halkevlerinin en önemli faaliyetlerini milli bayramların kutlanması, Türk büyüklerinin anılması, konferanslar verilmesi gibi özellikle kültür ve eğitim alanındaki çalışmalar oluşturmuştur¹⁴.

1931 seçimlerinde Isparta milletvekili seçilen ve gerek Isparta gazetesinde gerekse de Ün Dergisinde pek çok yazısı yayımlanmış olan Kemal Ünal Turan, Halkevlerinin görevini şu cümleyle özetlemektedir: *"Klasik okul terbiyesinin dışında yığına devamlı ve yeni Türkiye'nin ileri gelişi yollarına uyar bir halk terbiyesi vermek"*¹⁵.

Halkevlerinin, bilginin, güzel sanatın ve içtimai vazifelerin, her yaş ve meslekteki yurttaşlar arasında benimsendiği yer olduğunu, bir fert olarak kendi milletine, bir insan sıfatıyla beşeriyete yararlı olmak isteyenlerin her imkânı Halkevi çatısı altında bulduğunu belirten Kemal Ünal, bu kültür merkezlerinin okuma yaşını aşanlar için meslek kursları açarak, meslek ve mektep bilgilerinin de tamamladığını, tarih, dil, iktisat alanında yapılan yeniliklerin Halkevleri vasıtasıyla bütün vatandaşlara öğretilceğini vurgulamıştır¹⁶.

1925 Şeyh Sait isyanı¹⁷ ve 1930 Menemen olayı ile birlikte rejime karşı bazı isyanlar çıkmışsa da ilerleyen yıllarda bu tür olumsuzluklar yaşanmamış, cumhuriyet rejimi Türk halkının kalbinde yerleşmeye devam etmiştir. Isparta halkı cumhuriyetin her yıl dönümünde bu kutlu günü büyük bir sevinçle karşılamış, halk, ortaya koyduğu millî birlik ve beraberlik ile rejime ve devrimlere bağlılığını göstermiştir. Nitekim 27 Ekim 1926 tarihli Isparta gazetesinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın büyük bir törenle kutlanacağı; *"Üç sene önce aynı günde sabah güneş ufukta tepemize arz ederken hava tabakalarını yarıp titreten top seslerinin ilan edildiği emsalsiz saadet şu iki kelimenin nidası dâhilinde tecelli etmiştir: Türkiye Cumhuriyeti!"* cümleleriyle haber verilmektedir¹⁸.

Cumhuriyetin 10. yıldönümü ise önceki senelerden çok üstün bir surette kutlanmıştır. Bunun sebeplerini Isparta gazetesinin başyazarı Mehmet Ali Tütüncü *"Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümünü Yüksek ve Görülmemiş Bir Şekilde Kutlamak İsteyişimizin Sebepleri..."* başlıklı yazısında şu satırlarla aktarmaktadır:

"Bu ay bütün millet yani bütün Türk vatani hazırlanıyor, her fert kendi kudreti nispetinde cumhuriyet idaresinin 10. Yıldönümünü kutlulamak azmi ile şahlanmıştır. 29 Ekimde yani tam on gün sonra üç gün üç gece şavkı, rengi, heyecanı, manası art arda devam etmek üzere taşkın bir

¹² Katoğlu, 2000:433

¹³ Turan, 2004:13-18.

¹⁴ Kaş, 2007: 31-34.

¹⁵ Turan, 1941-1942:1259.

¹⁶ Turan,1935:149.

¹⁷Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sosyal ve toplumsal alanda getirilen yeniliklerin sonucunda rejime karşı bir takım tepkiler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Bingöl'de başlayan Şeyh Sait isyanıdır. Halifeliğin kaldırılmasının bazı kesimlerde oluşturduğu rahatsızlık başta olmak üzere, bir takım iç ve dış sebeplerle 13 Şubat 1925'te başlayan isyan uzun uğraşlar sonucu bastırılmış, kendisinden sonra meydana gelen bazı isyanlara da kaynak oluşturmuştur. Acar, 2019: 2935,2939. Bazı sayıların okunamayacak derecede yıpranmış olması ve tarihin eskiliği sebebiyle Isparta Gazetesinin tüm sayılarına ulaşmak mümkün olamamıştır. Halifeliğin kaldırılmasının Isparta halkına nasıl yansdığı o tarihlere ait gazete sayılarına ulaşılamadığı için tespit edilememekle birlikte, meşru hükümete karşı çıkarılan Şeyh Sait isyanının Isparta halkında oluşturduğu teessürat, Isparta Gazetesinde aktarılmıştır. Nitekim "Kürt İsyanının İç Yüzü" başlıklı yazıda, Isparta'da küçük büyük tüm halkın isyan sebebiyle mütehassıs olduğu ifade edilmiş, bu gibi isyanların dinle ilgili değil, din perdesi altında siyasi ihtiraslarla vuku bulan, cahil taassubu hurafeler olduğu belirtilmiştir. Cumhuriyetin hedefinin ise milletin tekâmülü olduğu ifade edilmiştir. *Isparta*, "Kürt İsyanının İç Yüzü", 4 Mart 1925, 18 Mart 1925 "Kürt İsyanı".

¹⁸ *Isparta*, 27 Ekim 1926.

sevinçle bayram yapacağız ki, bunu herkes bilmiş ve işitmiştir”¹⁹. 1934’te Cumhuriyetin on birinci yıldönümünde M. Fehmi Aksu da Cumhuriyetin Isparta’ya kazandırdıklarını şöyle aktarmaktadır:

“(…) 1923-1934. on bir yıl, Türk tarihinin Türk milletinin gelecek nesillere ebedi ve mukaddes bir şeref abidesi halinde ulaştıracağı eserlerle, asırları kaplayacak kadar çok inkılaplarla doludur. (...) Türk milletini medeni âlem karşısında geri ve hakir bir hale sokan zalim kayıtlar yok edildi. Kılık kıyafette, okuma ve yazmada, dil ve sanatta, mali, iktisadi, hukuki ve içtimai her sahada bir yaşayış ufku açıldı. (...) On bir yıl içinde cumhuriyet idaresinin yalnız Isparta muhitindeki değerli eserleri, ifademizin kuvvetli misalleri olabilirler. Mahalli iktisat hareketlerinde, maişet ve refah seviyesinin yükselişinde mühim rolleri olan iplik, dehağat, kükürt, gülyağı fabrikaları, mahalli kredi ve ticaretin gelişimini ve bu cephede ilerlemeleri kolaylaştıran ziraat ve iş bankası şubeleri, zirai kredi kooperatifleri, Karaağaç bankası. Ve nihayet Isparta-Antalya yolu, köy mektepleri, köy yatılı (yatılı okul) kütüphaneler, fenni mezbaha, kuvvetli itfaiye teşkilatı. Her türkün göğsünü sevinç ve şerefle kabartacak cumhuriyet eserlerindedir”²⁰.

Cumhuriyeti, demokrasi prensiplerinin hâkimiyeti, halkın memleket idaresine girmesi ve fertlerin hüviyetlerine sahip olması olarak tanımlayan²¹ ve “Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye’de Cumhuriyet” başlıklı yazısında Nazım Örensun’da cumhuriyetin kazanımlarını şöyle anlatmaktadır:

“(…) Cumhuriyet, memleketi müstemlekedan kurtarmış, bütün cihanda hürmetle anılan bir devlet haline koymuştur. Devlet ve milleti hurafelerden kurtarmış, akıl, mantık ve medeniyet mevzuatına geçirmiştir. Din ile dünya işleri bu devirde ayrılmıştır. Memleketin, devlet hazinesine girmeden ecnebi memleketlere akan geliri cumhuriyet devrinde memleket hazinelerine çevrilmiştir. Devlet ve milleti sömüren kapitülasyonları ortadan kaldıran cumhuriyettir. Cumhuriyet millete kendi dilini, dilinin hürriyetini, milli yazısını, milli tarihini zamanın derinliklerinden çıkararak iade etmiş, medreselerin yerlerine modern mektepler yaptırmış, yaz günlerinde memleketin bir ucundan diğer ucuna üç ayda gidilemeyen memleketin iki başını iki günlük kısacık bir zamanla birbirine bağlamıştır. Deniz, kara ve hava yollarımız 14 senelik cumhuriyetin eseridir. Aşarı ortadan kaldırıp, köylünün ettikleriyle ambarını doldurutan, yer yer imtiyazlı işgallere sebebiyet veren ecnebi sermayenin yerine milli sermayeyi getiren, söyleme, düşünme, yazma, eğlenme, okuma ve ibadet etme serbestini tesis etmiştir. Yedi bin yıllık demokrasi prensiplerini Kemalizm yenilikleri altında millete iade eden yine odur”²².

Yıllar geçtikçe karakterine en uygun rejim olan Cumhuriyetin ve yokluklar içinde var edilen kazanımların kıymetini daha da kavrayan Türk milleti, rejimi her yıl bir öncekinden daha çok sahiplenmiştir. Bunu II. Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda 1943’te Kemal Ünal Turan’ın Ün’de ki yazısından anlamak mümkündür:

“(…) 20 cumhuriyet yılında vilayetimizde okulların öğrenci sayısı süratle arttı. Isparta, bir kız enstitüsü ve bir erkek Sanat okuluna kavuştu. Şehrimizde üç, Keçiborlu ve Yalvaç’ta birer fabrika kuruldu. Demiryolu Isparta’ya kadar geldi, istasyondan hükümet önüne giden İnönü bulvarı, stadyum, yeni hükümet binası ve halkevi Isparta’nın mamurluğunu yaratan cumhuriyet eserleridir. Şehir tazyikli suya kavuştu, numune temizleme istasyonu ve bir fidanlık kuruldu, Eğridir ve Gölcük sulamalarının etütleri tamamlandı, vilayet merkezi ve kazalar arasında yollar yapıldı”²³. Bir başka yazısında “(...) Milli mücadelenin yabancı istiladan kurtardığı Türkiye’yi cumhuriyet bütün gerilik sebeplerinden sıyrıldı. Onu ileri ve aydın bir ufka ulaştırdı”²⁴ diyerek, cumhuriyetin sadece halk iradesi sağlamakla kalmadığını, zihniyetleri de aydınlattığını ifade etmiştir.

¹⁹ Isparta, 8 Kasım 1933.

²⁰ Aksu, 1934:85-86.

²¹ Örensun, 1936: 449-450.

²² Örensun, 1937: 615-621.

²³ Turan, 1943:1571-1572.

²⁴ Turan, 1944:1759.

Eğitim

Cumhuriyet döneminde yapılan inkılâplarda eğitim konusu, yönetici kadro tarafından ciddiyetle ele alınmış, eğitim ve kültür politikaları birbirine paralel yürütülmüştür. Rejimin yerleşmesi, yeni bir insan tipi ve çağdaş bir toplum oluşturma noktasında özellikle eğitimi kadrolar önem arz etmektedir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim ve öğretimdeki dağınıklık ortadan kaldırılarak laik, milli ve çağdaş bir eğitim için adımlar atılırken, kanundan sonra çeşitli yasalarla da batıl hurafelerin kaynakları kurutulmuş²⁵, bu suretle asırlardan beri fertlerin ilmi zihniyetle düşünmelerine engel olan etmenler ortadan kaldırılmak istenmiştir. İlmî zihniyetle düşünmenin kanunlarla tek başına yetmeyeceğini bilen cumhuriyet yönetimi, cehaletin ortadan kaldırılarak okuryazar oranının artırılması için pek çok tedbir de almış, eğitim parasız ve karma hale getirilirken, her yaşta insana eğitim için millet mektepleri açılmıştır. Cumhuriyet ile birlikte Isparta'da da eğitim alanında önemli adımlar atılmış, yeni okullar açılmaya başlanmıştır.

11 Ekim 1931 tarihli “Okumak ve Okutmak” başlıklı yazısında Mehmet Ali Tütüncü, eğitim alanında yaşanan gelişmeleri kaleme almış, Isparta'da 1931-1932 eğitim öğretim yılının başlamasıyla birlikte ‘Cahilin ömrü mihnetle geçer’ atasözünden hareketle bir milletin medeniyet ve terakkisinin okumakla mümkün olduğunu, bilginin insanları terakkiye ve muntazam yaşamaya sevk ettiğini ifade etmiş, bilen, bilmek için yaşayan milletlerin daima gelişeceğini belirtmiştir²⁶. 17 Şubat 1932 tarihli “Bilgiye Hürmet” başlıklı yazısında da milletleri refah ve saadete sevk eden en önemli değer bilim ve her türlü bilgi olduğunu, sadece ilmi ve hakiki bilgilerin insanları selamet yollarında ilerleteceğini, bu sebeple ilme hürmetin bir vazife olduğunu belirtmiştir²⁷. 16 Kasım 1932 tarihli “Millet Mekteplerimiz” başlıklı yazısında Isparta'da millet mekteplerinin açılarak, bu okullarda 16 yaşından 45 yaşına kadar hanım, erkek her ferdin yeni harflerle okuyup yazmayı öğrenmesi gerektiğini, Şubat ayı sonuna kadar vesika almayanların nakdi cezaya uğrayacakları bilgisini paylaşmıştır²⁸.

Necmi Sarı'nın Ün'deki “Maarifimiz” başlıklı yazısından Isparta halkının memleketin yükselmesine hadim işlere elbirliği ile sarılıp cumhuriyet idaresini benimsediğini, halkın terakkinin ilk mekteple olduğunu takdir ettiğini ve bunun ilk cumhuriyet erkek mektebi açılışına gösterdiği rağbet ve tezahürattan anlaşıldığını belirtmesi, Isparta halkının eğitime verdiği önemi göstermesi açısından önemli bir kayıttır²⁹.

Isparta'da okul, öğrenci ve öğretmen sayılarına bakıldığında; Cumhuriyetin ilk 15 yıllık döneminde, Türkiye ortalamasına yakın olduğu görülür³⁰.

15 Kasım 1934 tarihli Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliğine gönderilen Isparta Vilayet Teftiş raporunda da Isparta'daki halkta okuma arzusunun çok fazla olduğuna değinilmiş, buradaki kültür seviyesinin yüksek olduğuna ve yapılan milli işlere karşı halkın ilgisinin büyük olduğundan bahsedilmiştir.

²⁵ Arı, 2002:190.

²⁶ Isparta, 11 Ekim 1931.

²⁷ Isparta, 17 Şubat 1932.

²⁸ Isparta, 16 Kasım 1932.

²⁹ Sarı, 1935: 281.

³⁰ Turgut, 2000:248.

1928-1939 yılları arasında okul, talebe ve öğretmen sayıları şu şekildedir:

Yıllar	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Talebe Sayısı		
			Erkek	Kadın	Toplam
1928-1929	89	160	4800	2019	6819
1929-1930	91	164	4409	2151	6560
1930-1931	92	183	4343	2201	6544
1931-1932	95	187	4964	2588	7552
1932-1933	95	175	5473	2856	8329
1933-1934	92	170	6085	2973	9058
1934-1935	95	175	6308	3080	9383
1935-1936	75	175	6618	3085	9703
1936-1937	75	175	6976	3024	10000
1937-1938	71	175	7748	2998	10746
1938-1939	72	180	8418	3206	11624

Rakamlardan, 1928-1931 yılları arasında talebe sayılarının her yıl azaldığı ancak 1931-1939 yılları arasında her yıl arttığı anlaşılmaktadır. Öğretmen sayılarında ise 1928-1939 yılları arasında çok fark olmamıştır³¹.

Necmi Sarı, bir başka yazısında, Türk devriminin diğer devrimler gibi sadece bir siyasal rejim veya ekonomik bir sistem değişikliği olmadığını, Türk milletinin sosyal yaşayışı için de yapılan bir devrim olduğunu ifade etmiş Osmanlı kültürünün ümmet kültürü olduğunu, vatandaşlarını ahirete hazırladığını, Türk devriminin ise ulus kültürü olarak vatandaşlarını hayata hazırladığını vurgulamıştır. Cumhuriyet okullarından bahisle, eskiden eğitim ve öğretim metodunun ezbercilik ve kelimecilik olduğunu, bu metotla yetişen çocuğun gramofon plağı gibi malumu tekrarladığını, Cumhuriyet okullarının metodunun ise iş ve faaliyet olduğunu, bu okullarda çocukların, görerek, yaparak ve anlayarak öğrendiğini belirtmiştir³².

“Mektepler Açılırken” başlıklı yazısında Kemal Ünal, 1936 ders yılı başında, Türk çocuklarının birinci kalite basılmış kitaplara kavuştuğunu ve Türkiye’de ki eğitimin her derecedeki tahsil müesseselerinde sağlam etütler üzerine daima yeni veçheler verdiğini yazmıştır³³.

Ispartalıların eğitime ve ilme verdiği önemi Nazım Örensun’da “Halkın cumhuriyet prensipleriyle yaptığı gönül birliği” başlıklı yazısında, 200 binlik bir nüfus kademesine adımını uzatan Isparta ili halkının, gönlündeki coşkunluğu ve mantığıyla, kültür işlerine gösterdiği heyecanıyla, yer yer yükselttiği binalarıyla, okulları taşıran çocuklarıyla irfan işlerine verdiği önemi ispat ettiğini belirtmiştir³⁴.

Latin Harfleri

Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve onu aşmak için, eğitilmiş kadrolarla kültür ve medeniyet seviyesinde yüksek bir varlık gösterebilmek gerekir. Okuryazar oranının düşük olması, Türk dilinin ihtiyaçlarını Arap harflerinin karşılayamaması³⁵ ve bunun sonucu öğrenmede ortaya çıkan zorluklar, Türk toplumunu cehaletle yüz yüze bırakmış, yeni Türk devleti okuma yazma oranı çok düşük bir toplum miras almıştır. Tüm bu sebepler ve millileşme hedefi harf inkılabını mecburi kılmıştır.

Aslında harflerin değişimi konusu Tanzimat döneminde kadar gitmektedir. Osmanlı Devleti’nin genişlemesiyle birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin dile daha çok girmesi, Arapça,

³¹ Yüzbaşı, 2019:140.

³² Sarı, 1935:282-284.

³³ Turan, 1936:433-434.

³⁴ Örensun 1937:533.

³⁵ Korkmaz, 1991:14-18.

Farsça ve Türkçeden oluşan, devletin resmi dili olarak kabul edilen ve aydın zümrenin kullandığı Osmanlıca'yı ortaya çıkarmış, Türkçe sadece yaşayan Türk halkının konuşma dili olarak kalmıştır. Kırsal kesimde yaşayan halk zor bir dil olan Osmanlıca'yı anlamak bir yana, kendi dilini bile yazıp okuyamaz hale gelmiştir. Bu olumsuzluklar da harfler üzerinde ıslah ve çeşitli düzenleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır³⁶. Ancak bazı ıslah çalışmaları haricinde radikal bir değişim yapılmamıştır. Çağdaş normlarla donatılmış bir Türk devleti fikrine, daha Milli Mücadele öncesinde ulaşan Atatürk³⁷ II. Meşrutiyet öncesi Bulgar Türkolog İvan Manalov ile yaptığı görüşmede bir harf devriminin gerekliliğinden bahsetmiş³⁸ ve I. Dünya savaşı öncesi Enver Paşa'nın harfler tecrübesini³⁹ ve bunun uygulamasından doğan neticeleri göz önünde bulundurarak, 1919'un 8 Temmuz sabahı Erzurum Kongresi'nin bittiği gece Mazhar Müfit'e yazdırdığı anı defterine zaferden sonra yapılacaklar konusunda beşinci madde olarak Latin harflerinin kabulünü not ettirmiştir⁴⁰. Ancak alfabe sorunu belirli bir süreçten geçtikten sonradır ki bu inkılâp gerçekleşebilecektir. Hatta Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra bile İstanbul gazetecilerinden Hüseyin Cahit, Yakup Kadri, Ahmet Emin ve Ebuzziya Velid ile bir araya gelen Atatürk, Hüseyin Cahit'in "Niçin Latin yazısını almıyoruz" sorusuna "Zamanı daha gelmemiştir" cevabını vermiştir⁴¹. 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat kongresinde de işçi delegelerinden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşının ortaya attığı önerge ile harflerin değişimi konusu gündeme gelmiş, ancak kongre başkanı Kazım Karabekir Arap harflerinin kaldırılarak yerine Latin harflerinin kabul edilmesine "Türk dilini ifade edecek hiçbir Latin harfi yoktur. Yabancıların propagandalarından etkilenerek bu fikri ortaya atanlar ülkeye zararlı bir fikir sokmaya çalışmaktadırlar. Bu fikirler Türk toplumunu etkilerse bütün İslam âlemi üzerimize hücum eder ve birbirimizi yeriz" düşüncesiyle karşı çıkmıştır⁴². Kazım Paşa'ya İçtihad dergisinde yazdığı yazı ile cevap veren Kılıçzade Hakkı, Türk milletinin Türk kültürüne muhtaç olduğunu, bu kültüründe dilden başlayacağını belirterek Latin harflerinin gerekliliğini savunmuştur⁴³.

Cumhuriyet'in ilanı, halifelüğün kaldırılması, yeni anayasa, eğitim ve öğretimin birleştirilmesi, Latin rakamlarının kabulü harf inkılâbının yapılmasını kolaylaştırmış olmakla birlikte, 1925'te çıkan Şeyh Said Ayaklanması harf inkılâbını geciktirmiştir. 1925 yılı aynı zamanda tekke ve zaviyelerin kapatılması ve kılık kıyafet değişimi gibi konular nedeniyle yazı tartışmaları açısından durgun geçmişse de⁴⁴, 1928'de yeni harflerin Türk milletini milli gelişme ve medenileşme yoluna götüreceği ilk adım olduğu görüşünde olan Ahmet Cevat'ın Vakıf gazetesinde yayımlanan bir dizi makalesinden sonra tartışmalar tekrar canlanmış, dil inkılâbının yolu açılmıştır⁴⁵.

26 Haziran'da Dolmabahçe Sarayı'nda "Latin harflerinin kabulü ve tarzını incelemek" üzere bir komisyon kurulmuştur. Altı hafta içinde tamamlanan yeni alfabe ilk kez 9 Ağustos 1928'de Atatürk'ün Sarayburnu'nda yaptığı konuşma ile duyurulmuştur⁴⁶. Bu tarihten itibaren, ülkenin her tarafında aydınlarla halk, yeni harfleri öğrenmek, öğretmek için yarışa girmiş, alfabeler basılmış, gazeteler dersler yayınlamış, 8-10 satırdan başlayarak uzun yazılara, bütün bir sayfaya kadar yeni Türk harfleri ile yayın yapmak, başlıklarını değiştirmek gazeteler için eğlenceli bir iş olmuştur. Bir taraftan da halka, yeni harflerin tablosu verilmiştir⁴⁷. 1 Kasım 1928'de harf

³⁶ Dönmez, 2009:169

³⁷ Yavuz, 1990:85

³⁸ Dönmez, 2009:211.

³⁹ Enver Paşa, harfler konusunda yapılacak ıslahatın yazım stiliyle ilgili olduğu ve yapılacak ıslahatın harflerin ayrı yazılması şeklinde olması düşüncesini ortaya koyan bazı aydınlardan etkilenmiş ve harfler konusuyla bizzat ilgilenmiştir. Enver Paşa'nın geliştirdiği alfabe "Ordu Elifbası, Hatt-ı Cedit veya Enver Paşa Yazısı" denmiştir. Ülkütaşır, 1991:170-171,

⁴⁰ Kansu, 1968:130

⁴¹ *Resimli Gazete*, 22 Eylül 1923:3

⁴² Ülkütaşır, 1991:42,44, Hâkimiyet-i Milliye, 5 Mart 1923.

⁴³ Şentürk, 2012: 31.

⁴⁴ Sarısamam, 2006:100.

⁴⁵ Us, 1964:92

⁴⁶ Lewis, 1996:276

⁴⁷ Tongul, 2004:122.

inkılabının kanunlaşması sonrası Atatürk, ülke içinde gezilere çıkmış ve bu gezilerinde “Baş Öğretmen” sıfatıyla Türk yazısının devamlı olarak öğretmenliğini yapmış, çevresindekileri desteklemiş ve ileride yapılacak dil inkılabının temelini oluşturacak düşünceleriyle halkı hazırlamasını uygun görmüştür⁴⁸. “Cumhuriyetin, onun kazanımlarının ve bütün inkılâpların güvencesi olan harf inkılâbı” başta dil olmak üzere, eğitim, tarih, siyaset, ekonomi, basın-yayın hayatı ve sosyal hayat alanında olumlu etki ve kazanımları beraberinde getirmiştir⁴⁹.

Büyük bir değişimi ifade eden harf devrimi ile yeni harflerin öğrenilmesi, Isparta halkında büyük bir arzu uyandırmıştır. 12 Eylül 1928 tarihli “Yeni Harflerimiz” başlıklı yazıda Isparta gazetesi “*Tetkik sahasından tatbik derecesine dâhil olan yeni harflerimizi pek çabuk öğrenebilmek arzu ve iştiyakı etrafında her tarafta olduğu gibi burada da başlayan faaliyetin gündün güne terakki etmekte olduğunu görüyoruz. Vilayetçe öğrenebilenlerde artan hüsnü iktisab diğerlerini de şevk ve gayrete sevk etmektedir. Şimdiden şehrimizde yedi sekiz yerde açılan resmi, hususi kursların tedrisatı muntazaman devam etmekte ve rağbet görmektedir. Bu rağbeti bilhassa gençlerin gösterdiği hararetili arzu ve kabiliyetten pek çok memnun olmak lazım gelir. Bu alaka ve iştiyak yerine gevşeklik görülse idi o zaman ne kadar mahzun olsak yeri vardı. Fakat kasabamızın seciyesi sağlam takdîrîkâr gençliği ve halkı bir kere herhangi bir şeyin esası doğru olduğuna kanaat etti mi ona yürekten sarılır ve böyle teşebbüsleri daima fîle getirmek hususunda sarsılmaz bir fikri takip ile yürümekten dönmez. Halkımızın şiarı budur. Ve bunu ispat etmiştir*”. Bu cümleleri, Türkiye’nin bir intikal devresinde bulunduğu, aydınlara ve gençlere düşen görevin çok çalışmak olduğu ve yeni harfleri bilenlerin bilmeyenlere öğretmesi, öğrenmek istemeyen bedbahtların da gayrete getirilmesi cümleleri takip etmiştir⁵⁰.

Yeni harflerle birlikte başlayan okuma yazma öğrenme seferberliği Isparta’da açılan bir kursla da kendini göstermiştir. 20 Eylül tarihli Isparta gazetesinde “Yeni harflerimizde bağlama işareti kalktı” haberi yer alırken⁵¹, 14 Ekim’de “Yeni Harflerimiz Münasebetiyle” başlıklı uzun bir yazı kaleme alındığı görülmektedir. Bu uzun yazı Isparta gazetesinin harf değişiminin nedenlerini açıkladığı gerekçesiyle alıntılanmıştır. Ahmet Ağaoğlu’na ait bir makaledir. Makalesinde Ağaoğlu, harflerin değişimini en mühim hayati bir iş olarak görmüş, bu işin mazi kadar istikbali de ilgilendirdiğini belirtmiştir. Harf inkılabı ile tüm inkılabların taçlandırıldığı vurgulayan Ağaoğlu, yazısında önce Hindistan’da Brahma medeniyetine mensup bölgelerle İslam medeniyetine mensup bölgeleri (Kalküta, Mumbai, Lahor) kıyaslayarak, 320 milyon Hindistan’ın 43 milyon İngiliz’in sömürsü altında olan yerlerde her türlü anlaşmazlığın sükûnetle çözümlenirken, İslam olan bölgelerde insanların birbirini boğazladığını, İngiltere’de halkın yüzde yüz okuma yazma bilirken, Hindistan’da 320 milyon ahaliden yalnız 14 milyonun okuma yazma bildiğini, sonuçta birini hâkim diğerini ona mahkûm eden farkın, medeniyetten kaynaklandığını yazmıştır. Üç yüz seneden beri galebenin garp medeniyeti tarafında olduğunu, bu durumun şark âlemini alt üst ettiğini, Doğunun Batı tahtı hâkimiyetine girdiğini ve zaten mağlup tarafın mağlubiyetini fiilen kabul ederek, kendisini kurtarmak için garp medeniyetini taklit ettiğini belirttiği yazısında Ahmet Ağaoğlu, aynı medeniyetlere mensup 450 milyonluk Çinlilerin bile garplıların hamle ve müdahalelerinden kendilerini kurtaramadığını ifade etmiştir. Bu cümlelerden sonra Ağaoğlu, İslam toplumlarının durumunu değerlendirmektedir. İslam medeniyetine mensup 300 milyona yakın insandan yalnız Osmanlı Türkiye’sinde takriben 13 milyonluk bir kitlenin kendisini muhafaza edebildiğini, kalanın onda dokuzunun doğrudan doğruya garplılara esir ve onda birinin de özerk siyaset ve manda altında olduğunu belirtmiştir. Bu cümleler sonrası konuyu eğitime getiren Ağaoğlu, memleket irfanını takip etmekte olan hükümetin, yabancı okul müdürlüklerine tabiat ve eşya dersleri gibi bazı dersleri Türk diliyle okumak suretiyle programlarında Türkçeye mühim bir mevki vermeleri lüzumu tebliğ ettiğini, Türkçeyi yaygınlaştırmanın tek vasıtasının okulların her sınıfında Türkçe tedrisat yapılmasıyla mümkün olacağını vurgulamıştır⁵².

⁴⁸ Kadro 1932,1978: 44

⁴⁹ Dönmez, 2009:313

⁵⁰ Isparta, 12 Eylül 1928.

⁵¹ Isparta, 20 Eylül 1928.

⁵² Isparta, 14 Ekim 1928.

Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, Latin harflerinin kabulü sonrasında Türkçe üzerine çalışmalar artmıştır. 19 Nisan 1931'de kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin (Türk Tarih Kurumu), 1932'de Ankara'da düzenlediği Kurultay'ın son gününde derneğin Merkez Heyeti seçilmiş ve bu heyet Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Atatürk'ü ziyaret etmiştir. Tarih sohbetinin sonunda Atatürk, "Dil işlerini düşünecek zaman da gelmiştir. Ne dersiniz?" sorusunun ardından Türk Tarihi Tetkik Cemiyetine kardeş bir cemiyetin / derneğin kurulmasını, adının da Türk Dili Tetkik Cemiyeti olmasını istemiştir⁵³. Cemiyet ilk olarak bir dil kurultayı toplamış ve alınan kararlarla Türk dilinin özleştirilmesi çalışmaları başlamıştır. Türkçe çalışmaları, Türkiye'deki azınlıkların da "Vatandaş Türkçe konuş!" kampanyası ile paralel yürütülerek milli dil ile milletleşme politikası güdülmüştür⁵⁴.

28 Eylül 1932 tarihli "Dilimizin Islahı" başlığıyla Isparta gazetesi de gündemdeki gelişmelere kayıtsız kalmayarak, dil üzerine yapılan çalışmalarla ilgili toplanan kurultay hakkında, Türk milletinin öz dilini düzeltmek, milli benliğinin, milli adetlerinin, milli cemiyetlerinin ve her türlü yaşayışında her çeşit örneklerinin dip temellerini bulmak ve bezendirmek için toplanan bu kurultayın Isparta halkında uyandırdığı sevinci satırlarına, "Gazimize, öz dilimizi, milli örneklerimizi bize bu kurultayla başısladığı için her vilayet halkı gibi mülhakatla beraber Isparta vilayeti ahalisi de sonsuz ve derin sevgi saygılarını sunarak candan bir şekilde bu kurultay işlerini de başarmak dileğiyle kutladıklarını muhterem halkımızın sevinçli tezahürlerinden ve bu mevzuu memnuniyetle konuştuklarından öğreniyoruz" cümleleriyle taşımıştır⁵⁵.

5 Ekim 1932 tarihli "Dilimizin İstiklali" başlıklı haberinde de dil inkılabının gerekçelerini, Türk milletinin binlerce yıllık tarihiyle, medeniyetiyle ve asaletiyle büyük bir millet olarak kendine mütenasip bir dili olmaz olur mu? Ne oldu da o dilden uzaklaştık? sorusuna verdiği cevapla açıklamış, saltanat devirlerinin milliyete has milli benliğe dair ne varsa milli dili de ihmal ettiğini, Türklüğe ait ne varsa bilerek bilmeyerek zayıflatıldığını ve bunlardan en kötüsünün de dile taalluk ettiğini yazmış ve milli ruhuna, milli benliğine kavuşabilen ve milli bir devlet kuran Türkiye'nin dil konusunu geride bırakmasının mümkün olmayacağını okuyuşuyla paylaşmıştır.

Arap harflerinin Türk kültürü üzerindeki baskısını sona erdirmek üzere milli, Türkçenin eski ve zengin bir dil olduğunun kanıtlanması için de ilmi kaygılarla başlatılan çalışmalar, toplumun kendi diliyle de Tanrısına seslenebileceğini göstermek amacıyla birtakım çalışmaların başlamasını beraberinde getirmiş, ilk Türkçe ezan 29 Ocak 1932'de Hafız Sadık Bey tarafından Kuşadası'nda okunmuştur. Bunu ülkenin başka il ve ilçeleri takip etmiştir⁵⁶. Ancak bu uygulama, halkın inkılaplara karşı fiili tavır gösterdiği konulardan birini de oluşturmuştur. Özellikle din adamlarının güdümünde hareket eden kırsal kesimdeki halk, muhtelif zamanlarda bu yasağı çiğnemiş ve Arapça ezan okumakta ısrar etmiştir. Türkçe ezan uygulaması 1933 yılında çeşitli kentlerde protesto edilmiş ve bu konudaki ilk ciddi halk tepkisi Bursa'da görülmüş, Türkçe ezan istemeyen bir grubun başlattığı protesto sonrası tutuklamalar olmuş, Atatürk'ün olayı "*Meselenin mahiyeti esasen din değil, dildir. Kat'i olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır*" diyerek noktalamasıyla olaylar sona erdirilmiştir⁵⁷.

Bursa olayları Isparta'da da yankı bulmuş, 15 Şubat 1933 tarihli Isparta, "Bursa'da ki Hadise" başlıklı haberinde Türkçe ezana karşı tepkileri "(...) *Milli inkılaplarda umumi içtihatlar hâkimdir. Bu gibi kararlara fertlerin ve bilhassa mahdut olan birkaç serserinin mukavemet edemeyeceklerini bütün bir tarih kaydetmektedir. Böyle bedbahtlar; yeni ve medeni hayat şeraitine uymamaktaki kabiliyetsizliklerinde inat ettikçe kanunun çelik yumruğu altında kalır ve*

⁵³ Tan, Erişim:14.6.2023.

⁵⁴ Balçık, 2003:777.

⁵⁵ Isparta, 28 Eylül 1932. Isparta halkı 1 Haziran 1928'de kabul edilen rakam kanununa da hızla uyum göstermiştir, 13 Haziran 1928 tarihli haberde bazı gazetelerde Arap rakamları yerine yeni rakamların kullanılması karşısında "Memnun olduk" ifadesi kullanılmıştır.

⁵⁶ Gez, Erişim:5.5.2023.

⁵⁷ Dikici, 2006:85.

ezilirler. Vilayetimiz bu gibi irticai hareketleri adım adım takip ederken müsebbiplerini de nefret ve lanetle anar. Büyük başbuğumuzun dedikleri gibi biz artık milli dile sadık kalacak, Allah'ımıza öz dilimiz ve öz yüreğimizle kulluk edeceğiz⁵⁸ cümleleriyle eleştirmiştir.

Sosyal Hayat

Atatürk, “Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşüyle uygar bir toplum haline getirmektir” derken sadece devlet kurumlarında düzenlemeler yapmakla yetinmemiş, Türk milletini çağdaş bir toplum haline getirebilmek için, bilimsel zihniyeti benimsemiş yeni bir insan tipini ve düşünce tarzını toplumda hâkim kılmak istemiştir⁵⁹. Bu sebeple toplumsal alanda da düzenlemeler yapılmıştır.

Cumhuriyetin ve inkılapların toplumda büyük değişiklikleri beraberinde getirmesi Isparta gazetesine de yansımıştır. 22 Şubat tarihli “Yaşayış Tarzı” başlıklı yazı, özellikle Medeni Kanunun Isparta’da toplum hayatında yaptığı olumlu değişimi göstermesi açısından önemlidir: “Yüksek inkılabımızın en büyük tesiri yaşayış tarzını değiştirmesindedir. Düşünüş ile yaşayış arasında çok sıkı bir münasebet vardır. İnsan, nasıl düşünürse öyle yaşar. İnkılap ise herhangi bir nevi düşünüş tebeddülünün fiile inkılap etmesi demektir. Gayet tabii olarak yaşayış tarzını da her halde değiştirir. 1926 senesi inkılabından önce başka türlü düşünüyordu ve başka türlü yaşıyordu. Bu inkılapta sonra düşünüş ve yaşayışımızın tarzı değiştiği gibi son milli ve medeni inkılabımızdan sonra da düşünüş ve yaşayışımızın tarzı büsbütün değişti. Bu değişikliği bazıları manen ve maddeten göstermekte, bazılarımızda fikren kabul etmekle beraber tatbik ve izhar kudretini tamamıyla kendilerinde bulamamakta ve az bir kısım ise vaziyeti açıklığıyla kavrayamamaktadır. Şüphe yoktur ki, bütün insanları fabrika mamulâtı gibi aynı şekil ve mahiyette, aynı cins ve zihniyette addetmek doğru olmaz. İrfan ve seviye farkı, terbiye ve telakki farkı, hukuken eşit olan insanlar arasında her zaman az çok bir mübâyenet muhafaza edeceği tabiidir. (...) Dünün büyük müesseseleri yıkılmış, yerine diğer ana müesseseler kurulmuştur. Eski harabelerde yaşayan, yeni mamurelere henüz göç etmemiş bulunan birkaç kişi bulunabilir. Bugün muvaffak olmuş vaziyet, değişmiş olan yaşayış tarzıdır. Mesela bugün müteaddit kadın almak kanunen menedilmiştir”⁶⁰, cümleleriyle Medeni Kanunun yaşam tarzına getirdiği olumlu değişim ifade edilmiştir.

Tarihsel süreçte, Türk milleti, alfabede olduğu gibi hem kendi örfi ölçü sistemlerini hem de yeni tanıştığı toplumların sistemlerini kullanmış ve ölçüler arasındaki değer farklılıklarından kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Osmanlı Devleti de bu konuyla ilgilenmiş, ancak alınan yüzeysel tedbirler ölçü karmaşasına çözüm olmamış, Avrupa’da bilimsel çalışmalar neticesi kabul edilmiş olan metre sisteminin kabulü bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Yeni ölçülere tam olarak uyum sağlanamadığından her defasında erteleme kararları verilmiş, ertelemeler mevcut sorunları daha da karmaşık hâle getirmiştir. Cumhuriyet’in ilanı sonrası başlayan inkılaplar sürecinde ölçüler konusuyla da ilgilenilmiş ve 1931’de kabul edilen kanunun 1 Ocak 1934’ten itibaren yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır⁶¹.

Mehmet Ali Tütüncü, “Ölçülerde Yenilik” başlıklı yazısında Cumhuriyetin ve inkılabın gerçekleştirdiği feyizli işlerden birinin yeni ölçüler olduğunu vurguladıktan sonra sadece Isparta’da değil, Türkiye’nin her tarafında ölçü ve tartı miktarının çeşitli olduğunu, bunları akılda tutarak alışverişlerde düzeni sağlamanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Cumhuriyetle birlikte ticarete artık Türk tüccarlarının etkili olduğunu ifade ettiği yazısında Tütüncü devamla: “(...) Askerlikten muaf Hristiyan tebaa her türlü hayat emniyeti içinde kazancını yapar, kesesini doldururdu. Tüccar ve esnaf her şey onlardandı. Eskiden bu içtimai sebepleri tetkik etmeyenler

⁵⁸ Isparta, 15 Şubat 1933.

⁵⁹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1952: 214.

⁶⁰ Isparta, 22 Şubat 1933.

⁶¹ Bacanlı, 2022: 105.

Türk'ün ticaret kabiliyeti olmadığına hükmetmek gafletinde bulunuyorlardı. Ekalliyetler memleketimizin her tarafında iktisadiyata hâkim olmuşlardı. Eskiden Türk için kazanç basit bir rençberlikten ve hükümet memuriyetinden ibaret kalmıştı. Bu meslekler mensuplarını aç bırakmaz, fakat tamamen de doyurmazdı. Hele zengin etmesi ihtimali ve imkânı yok gibiydi. Bu her memlekette böyledir. Şimdi ise cumhuriyetin bir buçuk seneye indirdiği askerlik Türk genci için bir tebdil hava mahiyetini almıştır. Askerlik Türk genci için yaşayış ve kazanç engeli olmaktan çıktığı gibi, kendisi askere gitmek suretiyle memlekette askere gitmeyerek yerini işgal edecek imtiyazlı tebaada kalmadığından Türk'e hayat sahasında ticaret ve sanat yolu bütün genişliği ile açılmıştır. Fakat ticaret ve sanat basit işler değildir. Her meslek gibi ilim ve ihtisas işidir. (...) Bugün diplomasız doktorluk yapılamadığı gibi belki de yarın diplomasız ticaret yapan bulunmayacaktır. Fakat mesele bu noktaya gelinceye kadar şimdiki halde ticaretimizi basitleştirmek imkânını elde etmek için önceki ölçü ve tartıları kaldırarak bütün dünyanın kabul ettiği dürüst ve hesabı kolay makyasları kabul zarureti çoktan kendini göstermişti. Tüccarı, esnaf ve ahaliyi, birbirine uymayan ölçü ve tartıların hesabı karışıklığından kurtarma işi çok yerinde ve zamanında olmuştur”⁶² cümleleriyle hem Osmanlı döneminde gayrimüslimlerin ülke ekonomisine hâkimiyetindeki olumsuzluğa dair önemli bir tespitte bulunmuş hem de ölçü alanında yapılan yeniliklerin memnuniyet verici olduğunu ifade etmiştir.

Dil çalışmalarının hararetlendiği yıllar olan 1933 ve 1934'te “Nüfusunun çoğunluğu Türk olmayan bir memlekete Türk ili denilemeyeceği gibi, kelimelerinin çoğunluğu yabancı olan bir dilin de Türk olmayacağı”⁶³ ve yabancı kelimelerin yabancı kaideleri ve yabancı manaları da beraberinde getirdiği⁶⁴ fikirleri artmış ve Türkçede özleştirme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Tarih ve dil konusundaki çalışmalar toplumsal kimliğin ortaya çıkarılması konusundaki çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Bireyin toplumsal kimliğini benimsemeden önce kendisini, ailesini, geçmişini tanıması gerekliliği ve Osmanlı Devletinde bununla ilgili çağdaş ve anlaşılır bir tekniğin kullanılmamış olması “soyadı” inkılabının gerekçesini oluşturmuştur. Tüm yenilik çabaları gibi oluşturulmak istenen yeni insan tipi ve toplum modeliyle doğrudan ilgili bir düzenleme olan Soyadı Kanunu, aynı zamanda Türkçeden başka isimlerin kullanılmasının yasaklanması, dilin Türkçeleşmesi açısından önemli bir inkılâp kabul edilmiştir⁶⁵. 21 Haziran 1934'te kabul edilen kanunla, 2 Temmuz 1936'ya kadar da soyadı seçimi ve yazımının tamamlanması kararlaştırılmıştır⁶⁶.

Soyadı Kanunu hakkında, 4 Temmuz 1934'te Mehmet Ali Tütüncü, “ Soy Adı” başlığıyla bir yazı kaleme almıştır. Aslında Anadolu'da hemen herkesin bir soyadı olduğunu, bu adın, halk arasında kullanıldığını, ancak büyük şehirlerde ve özellikle İstanbul'da birçok yanlışlıklarla isim benzerliği yüzünden mahkemelere yanlış celp edilen şahitlerin, askerliğini bitirdiği halde kaçak diye yakalananların olduğunu belirttiği yazısında, aile teşkilatına, milli benliğe önem verilen memleketlerde aile adının kullanılması ve asıl isimden daha mühim bir yer tutmasının zaruri olduğunu vurgulamıştır. Necip Ali Küçüka'nın Ulus gazetesindeki yazısında belirttiği gibi harf inkılabının bir parçası olan Soyadı Kanunu, sosyal inkılabın ifadesi olan Medeni Kanunu tamamlamıştır⁶⁷.

Rejim, alfabe ve bazı idari düzenlemeler, toplumun bir kesimi tarafından hemen ve tümüyle benimsenirken, toplumun bir kesimi tarafından da tereddütle karşılanmış ve reddedilmiştir. Buna karşılık başta Soyadı Kanunu olmak üzere günlük yaşamı düzenleyen değişiklikler ise toplumun tümü tarafından hemen kabul görmüş ve herhangi bir toplumsal muhalefete gerekçe teşkil etmeden benimsenmiştir⁶⁸. Isparta halkı, diğer yeniliklerde olduğu gibi bu düzenlemelere hızla adapte olmuştur.

⁶² Tütüncü, 1933:1.

⁶³ Özdem, 1941: 8.

⁶⁴ *Isparta*, 19 Eylül 1934

⁶⁵ Balçık, 2003: 785.

⁶⁶ Atabay, 2005:242.

⁶⁷ *Isparta*, 26 Şubat 1935.

⁶⁸ Ertan, 2000:255.

Sonuç

Türkiye’de Cumhuriyet ve inkılaplar, köklü bir düzen ve yapı değişikliğini ifade etmektedir. Atatürk, yukarıda da ifade edildiği gibi “*Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşüyle uygar bir toplum haline getirmektir*” derken, Türk toplumunu çağın gerisinde bırakmış müesseseleri yıkarak, ihmal edilmiş kültürel değerlerini, millileşme ve çağdaşlaşma amacıyla değiştirmek hedefini ifade etmiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi Türk milletinin Cumhuriyetin getirdiği yeni değerleri özümsemesine, yaşantısını bu değerlere göre düzenlemesine bağlı olmuştur. Yapılan yenilikler gündelik yaşamda kullanılabilirliği ölçüsünde kolayca gerçekleşmiş, alfabe, ölçüler, soyadı ve bazı idari düzenlemeler, toplumun bir kesimi tarafından hemen ve tümüyle benimsenirken, toplumun bazı kesimleri tarafından tereddütlerle karşılanmışsa da Türkiye Cumhuriyeti’nin, başından itibaren çağdaşlaşma konusunda gösterdiği kararlılık ve izlediği yöntemdeki tutarlılık bu tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Çağdaş bir toplum oluşturma hedefiyle yapılan inkılaplar Türk milletinde yaşayan Türk kültürü zemini üzerine oturtulmak istenmiştir. 1923’te yayım hayatına başlayan Isparta gazetesi ile 1934’te yayımlanan Ün dergisinde ki yazılardan, Isparta’da halkın inkılapları olumlu karşıladığı ve tereddütsüz benimsediği anlaşılmaktadır. Yerel basın, bir taraftan kültürel hayat seviyesini yükseltmedeki rol ve hizmeti itibarıyla “Seyyar okul” görevi yaparken, diğer taraftan da halkın, cumhuriyet rejimi, yeni harfler, soyadı kanunu gibi yeniliklere ve uygulamalara karşı davranışını göstermek konusunda adeta ayna görevi görmüştür. Isparta halkının inkılapları özümsemesi, dönemin aydınları tarafından da kaleme alınmış, Fehmi Aksu’nun yazısına, “(...) *Mondros mütarekesinden sonra Antalya-Burdur yoluyla Isparta’ya doğru gelen İtalyanları, daha Piriefendi mezarlığından geriye çeviren Ispartalı, Yozgat-Pontus isyanlarını bastırmaya koşan Ispartalı, Batı sınırında Yunan’a “Demir alayı” ile ve “mücahidin” alayıyla karşı koyan Ispartalı, kurtuluş savaşında her cephede ulusal kahramanın emrettiği yolda bilerek, inanarak canını veren Ispartalı ne ise sosyal devrimleri yine herkesten önce benimseyen, aynı fedakârlık, aynı devrimci ruhu taşıyan ve devlet otoritesine saygılı bulunan yine Ispartalılardır*” cümleleriyle yansımıştır⁶⁹.

Gazete haberlerinden vilayetin bayındır hale gelmesi için cumhuriyet hükümetlerinin yoğun bir gayret içinde olduğu, ülkeyi yönetenlerin de demiryolları, okulların ve fabrikaların yapımı gibi çalışmaları bizzat yerinde görmek üzere Isparta’yı sık sık ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır 20 Şubat 1935’te TBMM başkanı Kazım Özalp yaptığı Isparta ziyaretinde önemli değerlendirmelerde bulunmuş, Isparta Halkevinin çalışmalarının memnuniyet verici olduğunu, Isparta’da eğitimin ilk tahsilde ileri seviyede bulunduğunu, Isparta halkının müspet ilme önem verdiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak; Isparta halkının o yıllarda okumaya meraklı ve çalışkan yapısıyla Cumhuriyet rejimini kanıksamış olduğu, çağdaşlaşma hedefiyle gerçekleşen değişime hızla ayak uydurduğu ve bu uyumu modernleşen hayatının bir parçası haline getirdiği söylenebilir.

⁶⁹ Aksu, 1935:202.

Kaynakça

Resmi Yayınlar

TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BCA) *Kararlar Daire Başkanlığı*, 30.18.1.1.

Sürelili Yayınlar

Isparta

Resimli Gazete

Ün

Araştırma ve İnceleme Eserler

Acar, Hasan (2019). Türk Siyasal Hayatında Şeyh Sait İsyanı, *Manas Sosyal Arş. Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3, ss.2934-2952.

Aksu, Fehmi (1934). Cumhuriyetin 11. Yıldönümü, *Ün*, Sayı 6, Cilt 1.

Aksu, Fehmi (1935). Isparta Tarihinde Laiklik, *Ün*, Sayı15, Cilt 2.

Arı, Asım (2002). Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, ss.181-192.

Atabay, Mithat (2005). Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar, *Tarih Dergisi*, Sayı 42, ss.231-247.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1952). C.2, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Bacanlı, Hakan, (2022). Ölçü İnkılabının Tarihsel Süreci, Ölçüler Kanunu'nun Kabulü ve Uygulanışı, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, ss.101-136

Balçık, M. Berk (2003). Milliyetçilik ve Dil Politikaları, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi* 4, İstanbul: İletişim.

Demirel, Ahmet (2017). *İlk Meclisin Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İstanbul: İletişim.

Dikici, Ali (2006). İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Bağlamında Türkçe Ezan Denemesi ve Buna Gösterilen Tepkiler, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 10, ss.77-104.

Dönmez, Cengiz (2009). *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Ertan, Temuçin F. (2000). Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının Bir Boyutu: Soyadı Kanunu, *Kebikeç*, Sayı 10, ss.255-272.

Gez, Başak Ocak, İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Aşamalarından Biri Türkçe Ezan ve Uygulamaları, <https://atatürkilkeleri.deu.edu.tr> Erişim:5.5.2023.

Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Milli Mücadele İle İlgili Belgeler, (1998). Yayına Hazırlayanlar: Bayram Kodaman-Hasan Babacan, Isparta: Göltaş Kültür Dizisi.

Isparta Valiliği, 1973 İl Yıllığı, 1973.

Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Karar ve Yazışma Defteri, Yayına Hazırlayan: Hasan Babacan, Isparta.

- İnan, Arı (1999). *Düşünceleriyle Atatürk*, Ankara: TTK.
- Kadro 1932 (1978) C.1, Yay. Haz: Cem Alpar, Ankara: Kalite Matbaası.
- Kansu, Mazhar Müfit (1968). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Ankara: TTK.
- Kaş, Hasan (2007). *Isparta Halkevi Çalışmaları ve Ün Dergisi (1934-1950)*, Hacettepe Ün. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ens., (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Katoğlu, Murat (2000). Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Yayın yönetmeni Sina Akşin, İstanbul: Cem.
- Kodaman. Bayram (1999). *Cumhuriyetin Tarihi Fikri Temelleri ve Atatürk*, Isparta: SDÜ.
- Korkmaz, Zeynep (1991). Türk Dili ve Arap Alfabesi, *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Lewis, Bernard, (1996). Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örensun, Nazım (1936). Demokrasi Prensipleri Karşısında Vazifelerimiz, *Ün*, Sayı 32-33, Cilt3.
- Örensun, Nazım (1937). Halkın Cumhuriyet Prensipleriyle Yaptığı Gönül Birliği, *Ün*, Sayı 38, Cilt 4.
- Örensun, Nazım (1937) Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye'de Cumhuriyet, *Ün*, Sayı 43-44, Cilt 4.
- Özdem, Ragıp (1941). *Dilimizin Islahı Üzerine Muhtıra*, İstanbul.
- Sarı, Necmi (1935), On iki Asrın Yıldönümü, *Ün*, Sayı 20, Cilt 2.
- Sarısaman, Sadık (2006). Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği) , *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı, 3, 2006 ss.93-136.
- Şentürk, Ayşegül (2012). Harf İnkılabının Yapılışında ve Uygulanışında Basının Rolü, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 26, ss.27-44.
- Tan, Nail, 1932'den 2012'ye Türk Dil Kurumu, *tdk.gov.tr*, Erişim :14.6.2023
- Tongul, Neriman, (2004). Türk Harf İnkılabı, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S. 33-34, ss. 103-130.
- Tosh, John (1997). *Tarihin Peşinde*, Çeviren: Özden Arkan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt.
- Turan, Kemal Ünal (1941-1942). Halkevleri ve Odalarının Onuncu Yılı, *Ün*, Sayı 91-96.
- Turan, Kemal Ünal (1935). Isparta Halkevi İkinci Yılına Bitirirken, *Ün*, Sayı 10-11-12, Cilt 1.
- Turan, Kemal Ünal (1936). Mektepler Açılırken, *Ün*, Sayı 231, Cilt 3.
- Turan, Kemal Ünal (1943) Cumhuriyetin 20. Yılı, *Ün*, Sayı 114-115, Cilt 10.
- Turan, Kemal Ünal (1944). Yirmiikinci Yıla Girerken, *Ün*, Sayı 127-128, Cilt11.
- Turan, Tülin (2004). *Isparta Kültür Tarihinden Bir Kesit: Isparta Halkevi ve Faaliyetleri (1933-1969)*, Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Ens. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Turgut, Hulusi (2000). *Cumhuriyet'ten Günümüze Isparta*, İstanbul: ABC.
- Tütüncü, Mehmet Ali (1933). Ölçülerde Yenilik, *Isparta*.
- Us, Asım (1964). Gördüklerim Duyduklarım, Duygularım, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Şakir (1991). *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yavuz, Ünsal (1990). Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yüzbaşı, Esin (2019). *Cumhuriyet Döneminde Isparta (1923-1980)*, Muęla Sıtkı Koçman Üniv. Sosyal Bilimler Ens.,(Basılmamış Doktora Tezi), Muęla.